

Resda to stori šele takrat, ko se zave, da so iz njene drugačnosti delali atrakcijo in senzacijo in da je Vladimir zlorabil njeno ljubezen, a pot sprejemanja same sebe se začne.

Veliko vlogo pri Marilenini spremembi odigrata plešoči dvojčici. Fantazija, ki jo je vzpostavila Marilena, da bi laže prenesla pritiske okolja, dejavno poseže v njeno življenje. Sanjani par jo s svojo notranjo in zunanjo lepoto opominja pred nravnim propadanjem, na kliniki pa jo s svojim plesom vsakič znova obuja v življenje. Drugačnost kot sanjanje tako v kritični situaciji postane prednost, saj Marileni rešuje in ozavešča življenje.

V nadaljevanju zgodbe dvojčici zadrži varnostna služba. Nelli besni, ker niso ulovili Marilene. Zasliševalec zato pritiska na dvojčici, naj priznata, da sta Marileno požrli. A takrat se njuni dve uri končata, začneta se sprijemati, ker pa je med njima on, se znajde v vse tesnejšem objemu. Z nožem na slepo udari predse in jima tako razloči roke. Zdaj sta rešeni, on pa se v skladu s čarovnikovim urokom spremeni v bacil. Dvojčici pobegneta z nevarnega kraja in se zatečeta na železniško postajo. Na naslovnica odvrženih časopisov zagledata spremenjeno Nelli, ki se izdaja za shujšano Marileno. Skupaj z Vladimirjem bo vodila kliniko za hujšanje, odprla pa bo tudi muzej debele Marilene. Marija in Lena se zavesta, da ju je rešilo predvsem to, da Marilena ženinu ni izdala svoje skrivnosti, saj bi jo gotovo obrnil proti njej. Potem zaplešeta, saj je tako treba v težkih trenutkih. Tako si nabereta denar za vožnjo v sosednje mesto, kjer dobita službo v najboljšem varietetu. Pogosto ga obišče tudi čarovnik. Ker se mu urok ni posrečil, jima iz strahu nosi darila.

S tem se pravljica sklene v krog. Marilena, ki se je v predsmrtni blodnji razcepila na dve zavesti, najde pomiritev v uresničitvi svoje fantazije. Veliko okorno telo nadomesti sanjani par. Plešoči deklici imata vsaka svojo zavest, se pa medsebojno dopolnjujeta in druga drugi odvezemata samoto. Skupaj tudi ustvarjata lepoto, ki se ne vrača zgolj k njima samima, ampak na vse, ki doživijo njun ples.

Drugačnost kot sanjanje doživi realizacijo v živih telesih, sanjavka pa se v procesu sanjanja fizično razblinja, saj v odnosu do želje aktivni princip vse bolj izpodriva pasivnega. Samosprejemanje se uresniči s samoudejanjanjem, drugačnost pa se izrazi kot ustvarjalni princip. Tako se zgodi še ena pravljica.

Lila Prap

DRUGAČNOST V MLADINSKI KNJIŽEVNOSTI

Kaj je zame drugačnost v otroški književnosti?

Ker smo pravzaprav vsi drugačni od drugih in ker so različni tudi kriteriji posameznih družb, kaj je drugačnost in kaj ni, bi bilo težko reči, da je neka vrsta literature za otroke izjemno drugačna ali da obravnava teme o posebej »drugačnih«
ljudeh, če je ne gledamo v kontekstu določene družbe in časa, v katerem je nastala.

Že avtorje, ki ustvarjajo na področju otroške literature, lahko uvrstimo med »drugačne« od tistih, ki se gibljejo v svetu odraslih. Pa tudi med samimi avtorji je drugačnost pisanja in tematike pogoj za lasten, neponovljiv umetniški izraz.

Nekdo, ki bo hotel napisati, da je sonce zašlo za gore, bo enostavno napisal: Sonce je zašlo za gore.

Spet drugi se bo poigral: Gore so zašle za sonce.

Ljubitelji slikanja z besedami bodo tej temi posvetili več stavkov ali celo strani. Sonce bo, preden bo potonilo ali se zakotrljalo ali skrilo za mogočno skalovje, še zadnjič pobožalo ali se poigralo ali prebodlo ali objelo kopreno meglic ...

Magiki bodo v zahajajočem soncu videli ognjeno nebeško kočijo, nekatere bo spominjalo na žarečo žogo, eni bodo videli boga dneva, ki prepušča svet kraljici noči ...

Pisanje bajk in pripovedk je drugačno od nonsensnih zgodb, to je drugačno od humorističnih zgodbic in realističnih zgodb za otroke.

Vsak piše v stilu, ki je najbližji njegovi naravi. In tako kot so različne narave piscev, so različne tudi narave otrok, ki jih berejo.

Drugačnost med avtorji pogojuje tudi pisanje za različne starostne stopnje.

Če so bile najstarejše zgodbe namenjene vsem starostim, se moramo danes, tako kot na vseh drugih področjih, specializirati za pisanje za najmlajše od 0 do 6 mesecev, od 6 mesecev do 1 leta, od 1 leta do 2 let, štiri mesece in dva dni, malo starejše, še malo starejše in najstarejše otroke.

Za najmlajše tkemo domislice iz najkrajših možnih stavkov, ki govorijo o najpreprostejših stvareh iz sveta, ki jih obdaja, pri malo starejših si privoščimo simbolna ali igriva besedila s prenesenimi pomeni besed, logičnimi igrarijami in jezikovnimi in domišljjskimi virtuoznostmi, pišemo o izmišljenem svetu, v katerem lahko otroški junaki sprejemajo odločitve neodvisno od sveta vsemogočnih odraslih. Še pri malo starejših lahko uporabimo vse literarne prvine, ki jih najdemo v delih za odrasle, in pišemo o svetu konkretnih najstniških junakov in junakinj z vsemi radostmi in tegobami odraščanja.

Tudi besedila za različne starostne stopnje so med seboj neprimerljiva, so drugačna. Razlikujejo se predvsem po zahtevnosti jezika in tematiki, ki se otrok v določenem obdobju dotika in jih priteguje.

Posebno vrsto drugačnosti v mladinski literaturi, ki jo pogojuje predvsem družbena klima, je vsakokratna aktualna tematika, ki naj bi se je književniki za otroke lotevali.

Če bi kdo pred leti v svojih spominih na otroštvo napisal, da je, namesto kot pastirček ali revni delavski otrok, svoje otroštvo preživel kot dobro rejen in maziljen razvajenec, ki ga je na vrtu pred družinsko vilo guvernanta podučevala o prefinjenih dišavah cvetic, bi takoj izpadel rahlo drugačen. Tudi z zgodbami o brezmadežnem spočetju, Miklavžu, nebeških bitjih in peklenščkih ne bi ostal neopažen.

Pred nekaj desetletji, ko je veljal kot najbolj primeren idealistični, pozitivistično naravnan stil pisanja za otroke, bi tudi pisanje o nestrpnosti, nasilju, pijanosti, invalidih, norosti in smrti pomenilo precejšnjo drugačnost.

O istih temah so pravzaprav govorile že prastare pravljice, vendar na simboličnem in prenesenem nivoju. Če je zgodba omenjala, da je bil glavni junak sirota,

tepček, da je imel mačeho, da so ga sestre poniževale, da ga je lovec odpeljal v gozd, kjer bi ga naj ustrelil, itd., si si kot otrok lahko predstavljal vse tisto, kar opisujejo današnje, ponavadi dosti bolj realistične zgodbe za otroke. Ker o teh temah ne pišemo več na isti simbolni ravni kot v starih časih, se zdijo nam odraslim dosti bolj krute, otrokom pa povedo toliko kot stare pripovedke.

Danes te teme niso nikakršen tabu, nasprotno, celo zaželeni so. In to ne samo teme o drugačnih posameznikih, ampak tudi teme, ki postajajo v zahodni družbi aktualne zaradi nerešenih problemov z drogami, enormnega priseljevanja tujcev in s tem povezanih neonacističnih gibanj, razpadanja klasične družine, neozdravljivih sodobnih bolezni, ekoloških katastrof, terorizma, vojn, verskih nasprotij, gibanj posameznih skupin za družbeno priznanje evtanazije, prostitutk, istospolno usmerjenih, travestitov in transvestitov kot družbeno sprejemljivih itd.

Ker se ta tematika že pojavlja v delih za najstnike, ki se neposredno srečujejo z vsemi temi problemi, se tu in tam pojavljajo tudi pobude za predstavitev teh tem v naši literaturi za najmlajše.

Pri odpiranju otroške literature za vse mogoče teme bi se verjetno morali vprašati, ali so vse teme primerne za vse starosti otrok ali pa bi v želji po pretiranem seznanjanju tudi najmlajših otrok z vsemogočimi pojavi v družbi le-te samo obremenili z zadevami, ki pravzaprav ne sodijo v svet njihovih prvih vtisov o njih samih in njihovem mestu v najožjem okolju, ampak bolj med nerešene dileme in probleme odraslih.

Lahko se namreč zgodi, da v želji narediti že najmlajše s pomočjo zabavnih in poučnih slikanic nadvse tolerantne in odgovorne, dosežemo ravno nasprotni učinek. Otrokom ob predstavljanju različnih nezaželenih pojavov v družbi, s katerimi se še niso neposredno srečali, kaj hitro lahko naredimo te zadeve privlačne, namesto, da bi jih od njih odvrnili (npr. poučna slikanica o »sanjskem« svetu mamil). Prav tako lahko ob prehitevanju predstavljanja »vročih« tem, ki v se v naši družbi po vzoru zahoda pri nas šele odpirajo in še zdaleč niso rešene, najmlajše samo še bolj izpostavimo večinoma manj tolerantni sredi odraslih, v kateri živijo, in pri katerih smo to tolerantno vzgojo zaradi drugačne družbene klime v preteklosti zamudili (npr. slikanica o različnih spolnih nagnjenjih).

Govorim seveda o literaturi za otroke v predšolskem obdobju in o prej navedenih aktualnih vprašanih sodobne zahodne družbe, ki se nanašajo predvsem na probleme odraslih, nisem pa še na primer zasledila pobud o obravnavanju problemov, ki jih odrasli povzročajo otrokom že v njihovem najzgodnejšem obdobju (od pedofilije, psihičnega in fizičnega nasilja in zlorab v družini, izkoriščanja in podobnih zadev), kar bi omogočilo nezaščitenim otrokom, da ne bi vedno slepo sprejemali sveta odraslih, ki ni vedno tako dobronameren, kot se kaže. Mogoče so to prezahtevne teme, saj bi se v njih ves pedagoški naboj sprevrgel v razkrinkavanje slabosti vsemogočnih odraslih.

Za obravnavo določene »drugačnosti« se odločimo, ko čutimo, da se je ta začela neposredno dotikati otroškega sveta, in to z največjo odgovornostjo. Če pišemo o vsem mogočem zato, ker je to trendovsko, lahko otrokom, ki sodijo v neustrezno starostno skupino in tudi neustrezno okolje za naš podvig, kaj hitro naredimo več škode kot koristi.

Da končam razmišljanje o drugačnem načinu pisanja o »drugačnosti« za otroke: verjetno je kakšen otrok, ki po ločitvi staršev, v bolezni, zadrogiranosti, norosti ali smrti bližnjega res najde nekaj zase v zgodbi, ki realistično govori o

trpljenju, podobnemu temu, ki ga doživlja. Ali pa mu pomaga razumeti druge, ki imajo takšne probleme. Mogoče pa v knjigah išče le razvedrilo. Ali humor, ki mu pomaga vzpostaviti kritičen odnos do svojega sveta in sveta odraslih. Mogoče išče svet magičnega, svet čarovnij, s katerim lahko prebrodi tegobe trenutne realnosti. Mogoče v prastarih ali novih pravljicah najde izkušnje in modrost sveta.

Ne vem. Zato se mi zdi odgovorno pisanje in enakovredno sprejemanje vseh, ki pišemo za otroke, ne glede na to, ali pišemo o najbolj aktualnih temah sodobnega časa, o izmišljenem pravljicnem svetu ali svetu nesmiselnih igrarij, izjemno pomembno.

Tudi načinov opisovanja radosti in tegob otroškega sveta ne moremo primerjati med sabo. So kot mozaik v veliki zrcalni sliki sveta, ki jim ga ponujamo.

Zato: Živela drugačnost!

Slavko Pregl

ALI JE MAČEK SPLOH V ŽAKLJU oziroma o trivialnem v literaturi za otroke in mladino*

Niti predstavljal si nisem, kako hitro lahko padem kot žrtev lastne nečimrnosti. Ko sem lani bil povabljen, da bi spregovoril o trivialnem v literaturi za otroke in mladino, sem najprej v mislih zagledal navdušeno publiko, kako me na koncu po predavanju navdušeno treplja po ramenih. Seveda naj bi pri tem šlo za množice razigranih knjižničark. Šele potem sem se spomnil, da bi moral najprej povedati kaj pametnega. No, naš vsakdan ne potrjuje predpostavke, da bi javni govorniki morali govoriti pametno. Zato sem se pomiril. Misel v nadaljevanju, da nič ne vem o predmetu svojega predvidenega govorjenja, pa mi je naravnost dala krila.

Pogled od zgoraj

Slučaj je nanese, da sem prav ta čas član žirije za podelitev nagrade Večernica. Gre za nagrado, ki naj jo dobi najboljšo knjižno delo za mlade bralce v preteklem letu. V uglednem sestavu tistih, ki smo merili, tehtali in presojali, sem se znašel kot predstavnik neposrednih proizvajalcev. Skratka, v žirijo me je poslalo Društvo slovenskih pisateljev. Med deli, ki sem jih prebiral, sem zato najprej pogledal, če je kakšno izpod računalnika predsednika društva. Nikoli ne škodi, če se prilizuješ predsedniku. Resnici na ljubo je prilizovanje predsedniku Društva pisateljev povsem nekoristen posel. Lahko ti zagotovi kvečjemu kozarec vina na letnem društvenem srečanju ali slane palčke na kakšni okrogli mizi. Njegova beseda, denimo, o položaju slovenske knjige (tako za odrasle kot tudi za otroke), ki jo

* Besedilo je sicer nastalo za pisateljevo lanskoletno srečanje s knjižničarji, a ga je avtor pisal še posebej z mislijo na okroglo mizo o drugačnosti.